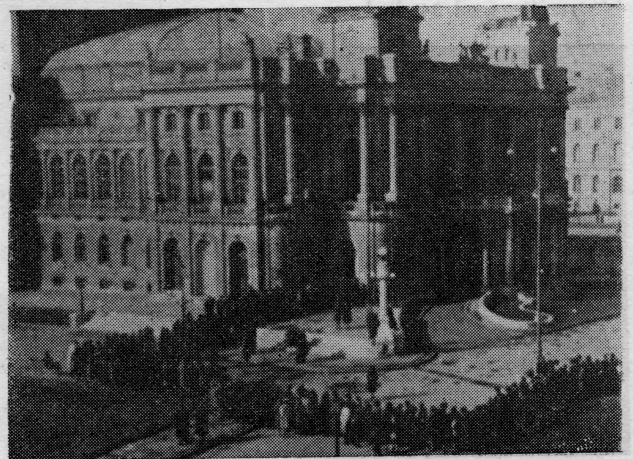

In memoriam Andrije Fijana, velikana Hrvatske glumačke umjetnosti

Ljubo Marčić, Split

U rujnu 1961. navršava se 110-godišnjica rođenja i 50-godišnjica smrti velikog umjetnika i prvaka hrvatskog kazališta Andrije Fijana. Rodio se 4. IX. 1851. u Zagrebu od oca Andrije i majke Ane rođ. Tage iz Tečuha. U ranoj mladosti umre mu otac i njegova se majka nakon dvije godine udala za Kolaka, koji je bio krojački pomoćnik kod pokojnog Fijana. Oni su bili garderobijeri u kazalištu, pa se mali Andrija već u ranoj mladosti upoznao sa kazališnim daskama. Sa svojim prijateljima se Andrija najradije igrao kazališta. U neposrednoj blizini kuće gdje se on rodio, postojalo je njemačko kazalište, i u podrumu te zgrade je Andrija uredio svoje malo hrvatsko kazalište. Tu su njegovi prijatelji gledali, kako Andrija sa puno žara predstavlja. Kroz prozor s ulice i odrasli su ga gledali i proricali, da će postati slavnim glumcem. Godine 1858. je Andrija stupio u prvi razred pučke škole »Uzorna glavna učiona« u gornjem gradu. Sva školska djeca veoma su ga zavoljela, jer je bio dobra srca i plemenite ćudi. U to je doba na Kaptolu postojala škola »Pučka učiona« i u uVlaškoj ulici neka privatna mješovita pučka škola. Mržnja starih Zagrepčana sa Griča i onih sa Kaptola, radi koje je potok Medveščak više puta krvlju proreкао, kao da je ušla u krv i kod tadanje pučke i srednjoškolske omladine. Zbog te mržnje je često dolazilo do tučnjave između učenika »Uzorne glavne učione« u gornjem gradu, zvanih »Varošanci«, i učenika »Pučke učione« na Kaptolu zvanih »Kaptolanci«. Tako je jednog dana nakon nekog sprovoda kojem je prisustvovala sva školska mladež, došlo do svađe između Varošanaca i Kaptolonaca. S objiju strana su padale podrugljive riječi: »Varošanci popišanci« i »Kaptolanci, pišivi lonci«. Konačno se razvila tučnjava i Varošanci, koje je predvodio Andrija, natjerali su Kaptolonce u bijeg. Povedenom istragom se ustanovilo, da je glavni vođa ove tučnjave Andrija Fijan. Na prijedlog glavnog učitelja Stjepana Mlinarića da se krivici išibaju, osuđeno je bilo Andriji, kao glavnom vodi, šest šiba, dok ostalima samo po tri. To je bila jedina kazna, što ju je mali Andrija doživio. Godine 1862. upisao se na realci i po dovršenom četvrtom razredu, pohađao je učiteljsku školu, koju je završio 1869. sa dobrim uspjehom. Kao realac je Andrija imao vruću želju da se posveti kazalištu. Njegova majka i očuh od toga su ga odvrćali, jer su tada hrvatski glumci bili slabo plaćeni i nisu bili dobro viđeni. Švabomani su bili kivni na hrvatsku pozornicu i hrvatske glumce su nazivali »Teatergesindl« (kazališne vucibatine). Godine 1870. postavljen je za učitelja u zagorskoj Pušći, i 1872. premješten u Šestine. Tad se vjenčao sa Tonkom Ceraj-Cerićevom. Andriju je neprestano vukla želja za kazalište. Sve to više i jače je u njemu rasla zatomljena želja da se posveti glumačkoj karijeri. On je htio, da putem pozornice probudi skoro uspavanu svijest u hrvatskom narodu od njemačkog apsolutizma. Fijan je na 27. III. 1873. po prvi put stupio na pozornicu u glavnoj ulozi Kukuljevićeve drame »Poturica«. Njegov je uspjeh bio vanredan, pa se književni list Vijenac veoma pohvalno izrazio o glumačkom talentu mladog učitelja u Šestinama. Dne 3. IV. 1873. je Fijan potpisao ugovor sa upravom Narodnog zemaljskog kazališta u Zagrebu. Kazališna uprava nije ga mogla osloboditi od aktivne vojničke službe, pa je morao još 5 godina učiteljevati (jer kao učitelj bio je oslobođen), dok ne minu godine, u kojima ga mogu pozvati na aktivno služenje u vojsci. Prigodom svečanog otvorenja Zagrebačkog sveučilišta 19. X. 1874. prikazivala se alegorija »Vilinski dvori« od I. Trnskoga i dr. F. Markovića. Tu se je Fijan istakao po jednodušnom mnijenju tadanje kritike. Godine 1878. je Andriji minulo doba aktivne vojne službe, oslobodio se učiteljske službe i preselio se u Zagreb kao stalni član hrvatskog kazališta. Zbog njegove velike sposobnosti je već u prvoj godini svog angažmana morao glumiti 54 razne uloge u 75 večeri. Vijenac i drugi listovi su jednodušno priznali Fijanov glumački rad, koji se iz godine u godinu sve to više usavršavao i u kratkom vremenu postao je »kraljem pozornice«. Zato je od Zagrebčana bio mnogo voljen. U svrhu proučavanja kazališnih prilika, Andrija je često polazio u strane države. Radi nekog spora sa intendantom Stjepanom pl. Miletićem je Fijan otišao u Beograd, gdje ga je »Srpsko narodno pozorište« objučeke primilo. Nakon osam mjeseci se povratio u Zagreb, jer je spor bio izglađen. Prigo-

dom njegovog 25-godišnjeg umjetničkog prezanja i stvaranja na hrvatskoj pozornici, nastupio je 20. IV. 1898. u glavnoj ulozi Kukuljevićeve drame »Poturica«. Te je večeri primio mnogo lovor-vijenaca, kita cvijeća, srebrnih vijenaca i skupoćijenih darova. Do svog jubileja je Fijan kreirao na zagrebačkoj pozornici 355 uloga u 1410. večeri. Fijan je u više navrata gostovao po raznim hrvatskim gradovima, zatim u Zadru, Splitu i Dubrovniku. Gostovao je nadalje u Pragu, Ljubljani, Beogradu, Cetinju i Sofiji. Svugdje je doživio velikih trijumfa i primio mnogo darova za svoju veliku glumačku umjetnost. Osim toga je bio odlikovan od Austrije, Srbije, Crne Gore i Bugarske. Fijan se orijaškim skokom popeo od diletanta do ravnatelja drame. Kad je 1909. gostovao u Dalmaciji, hrvatski ban Rauch je na Fijanovo mjesto u Zagrebu postavio Vladimira pl. Treščec-Branjskog. Taj netaktični i neoprezni korak Zemaljske vlade se Fijana duboko kosnuo, pa je prije vremena pošao u mirovinu. Na poziv nove kazališne uprave je Fijan i dalje gostovao na pozornici. Do svoje smrti je on kreirao skoro 500 uloga u 2500 domaćih i stranih predstava. Dne 7. I. 1911. nastupio je u ulozi Talme u Bahrovvoj »Josefini«. To je bila njegova zadnja gluma, jer je već od ranije pobolijevao od griješke na srcu. Teška bolest prikivala ga je uz krevet. Pred samu smrt reče svojoj ženi Tonki: »Pošalji preko u redakciju Obzora i poruči im, da sam umro! Reci svim mojim milim i dragim prijateljima, da ih pozdravljam, sve moje drage kolege, moje drago općinstvo, moje milo kazalište — i domovinu moju milu — ostaj mi slavna!« To su bile Fijanove posljednje riječi kad je u 16.30 sati na 26. IX. 1911. zaklopio za uvijek svoje oči. Mrtvo tijelo velikog umjetnika je bilo izloženo dva dana u kazališnom vestibulu, i 28. IX. obavio se sprovod. Sa kazališnog balkona su članovi hrvatske opere sa zborom otpjevali Gluckovu skladbu »Zalobni zbor«. Kod Nove Vesi je najstarije zagrebačko pjevačko društvo »Kolo« otpjevalo tužaljku. Nad otvorenom rakom u arkadama na Mirogoju je akademski klub »Mladost« otpjevalo čuvstvenu Stražnickijevu tužaljku. Od pokojnika su se oprostili: njegov nasljednik Josip Bach, glumci Drag. Freudenrich, Josip Štefanac i Pavić, zatim književnik Ljubo Babić-Gjalski i sveučilištarac Mladen. Računa se, da je od kazališta do Mirogoja po gradskim ulicama prisustvovalo preko pedeset tisuća građana, koji su došli da odaju zadnju počast Andriji Fijanu, velikanu hrvatske glumačke umjetnosti.

Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu